

บทความพิเศษ

การใช้แนวทางสันติวิธีกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทย (The Uses of Peace Approach for Conflict -and- Violence Resolution in Contemporary Thailand)

สุริชัย หวันแก้ว (Surichai Wun'gaeo)¹

(Received: September 25, 2022; Revised: November 16, 2022; Accepted: November 23, 2022)

ภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัย กรณี “ศูนย์ประสานงานปฎิญาหาคัดใหญ่”

จากผลการประชุมวิชาการ เรื่อง “บทบาทมหาวิทยาลัยต่อการแก้ปัญหาชายแดนภาคใต้” ของที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 13-14 ตุลาคม 2550 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ได้มีปฏิญญาความร่วมมือเรื่องบทบาทมหาวิทยาลัยในการสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกว่า “ปฏิญญาหาดใหญ่” และที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2550 ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มีมติให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นศูนย์ประสานงานบทบาทมหาวิทยาลัยในการสร้างสันติสุขสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จึงตั้ง “ศูนย์ประสานงานปฎิญาหาคัดใหญ่” ขึ้นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความร่วมมือและรวมพลังของมหาวิทยาลัย 26 แห่งทั่วประเทศไทย ที่จะใช้การศึกษาเป็นธงนำในการเข้ามามีส่วนร่วมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามภารกิจ 4 ด้านของมหาวิทยาลัย คือ การเรียน การสอน การวิจัย การบริการวิชาการและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

การใช้แนวทางสันติวิธีกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทยอาจจะกล่าวถึงจากหลายมุม แต่เมื่อก้าวจากประสบการณ์ส่วนตัวที่ได้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ใหญ่ของประเทศสองเหตุการณ์ที่ทำให้แนวทางสันติวิธีถูกเรียกหาเพื่อจะแก้ไขปัญหา จากประสบการณ์เมื่อมีการก่อตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ (กอส.) เมื่อปี พ.ศ. 2547 และ

¹ ศาสตราจารย์กิตติคุณ รักษาการผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(Professor, Acting Director, Center for Peace and Conflict Studies, Chulalongkorn University)
E-mail: surichai1984@yahoo.com

ประสบการณ์ในคณะกรรมการสมานฉันท์ครั้งหลัง (ปี พ.ศ. 2564 - 2565) จึงขอสรุปความรู้สึกกันอย่างไรบ้าง และตั้งข้อสังเกตส่วนตัวโดยเทียบเคียง แต่เน้นงานกรรมการสมานฉันท์ชุดใหม่ที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร

ความเป็นคนลำพูน ไม่เคยรู้จักหมู่บ้านหรือจังหวัดที่ใช้ภาษาอื่นที่เป็นภาษาที่พูดไม่ได้เลย ต้องกล่าวว่าประสบการณ์ครั้งแรกที่ได้ไปในพื้นที่จังหวัดยะลา นราธิวาส คือหลังเหตุการณ์ปล้นปืน ในความเป็นส่วนตัวนั้น การได้เรียนรู้จากชีวิตตัวเอง จากประสบการณ์ที่ได้สัมผัสหมู่บ้านมุสลิมครั้งแรก ทั้งที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส นั้นก็ด้วยเหตุของการเป็นกรรมการสมานฉันท์ จึงมีโอกาสดูได้เรียนรู้ประเทศของตัวเองจากประสบการณ์ครั้งนี้

เมื่อ 18 ปี ตั้งแต่มี กอส. เป็นต้นมา มีเหตุการณ์ปล้นปืนและมีเหตุการณ์ตากใบ ทำให้ในครั้งแรกที่สังคมไทยเพิ่งรู้จักความขัดแย้งรุนแรงที่ไม่ใช่เรื่องเฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ทั้งประเทศจะต้องเอาใจใส่ และหากกล่าวถึงเรื่องนี้เนื่องจากว่ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีบทบาทสำคัญมาก ทำให้ต้องกล่าวถึง การที่ครั้งนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2549 - 2550 ได้มีประกาศปฎิญญาหาดใหญ่ ด้วยเหตุที่ว่ามหาวิทยาลัยทั้งหลายในประเทศไทยจะต้องร่วมไม้ร่วมมือกัน อันเป็นการให้คำมั่นสัญญาในการประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย เป็นการให้สัญญากันครั้งแรกที่ถือว่าเป็นพันธกิจที่ยิ่งใหญ่ของมหาวิทยาลัยที่ได้ร่วมตัดสินใจร่วมกัน และได้ให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นศูนย์ประสานงาน จำได้ว่าได้พบกับท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ชิตพงศ์ อธิการบดีในขณะนั้น ประสบการณ์ครั้งนั้นทำให้ต้องการตั้งคำถามว่า จากวันนั้นถึงวันนี้ เราเดินทางหรือเราถอยหลัง หรือเราคิดว่าเราเดินทาง แต่เราเดินไม่ทันสถานการณ์ หรือเรารู้สึกเดินทางแต่ถอยหลังไปเรื่อย ๆ หรือว่าเราเดินอยู่ในเขาวงกต เขาวงกต คือ สถานการณ์ที่เดินแล้วหาทางออกไม่ได้

เมื่อกล่าวถึงทางออกจากเขาวงกตในพื้นที่กับความหวังไปสู่อนาคต ในความเป็นจริงแล้ว เราจะหวังทางออกจากเหตุการณ์ 3 จังหวัดภาคใต้จากระดับการเมือง ระดับประเทศ บางทีอาจจะไม่สามารถจินตนาการได้เด่นชัด แต่เราอาจจะเห็นจากการทำงาน เห็นจากนวัตกรรมในพื้นที่ก็เป็นได้ เพราะฉะนั้น

ทางออกอาจจะเป็นทางเลือกหรือเป็นนวัตกรรมที่มีความหมายกว้างไกล ทั้งในปัญหาเรื่องการพัฒนาไม่ใช่แค่การเมือง ไม่ใช่แค่การเจรจา แต่เป็นเรื่องที่คำนึงถึงความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่ นวัตกรรมการทำงานในพื้นที่อาจจะมีความหมายที่น่าสนใจที่น่าจะให้งำลึงใจกับเราได้บ้าง

หากจะกล่าวอย่างตรงไปตรงมาว่า การที่พี่น้องที่ “จะนะ” เรียกร้องโครงการที่จะทำที่ จะนะว่า “อุตสาหกรรมต้นแบบ” (โครงการนิคมอุตสาหกรรมจะนะ “เมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต”) มันไม่มีอะไรที่เชื่อมโยงกับฐานชีวิตเดิมของเขาเลย ซึ่งนำไปสู่การสนใจเรื่องฐานทรัพยากรที่จะนะกับโอกาสของการกล่าวถึงอุตสาหกรรมในอนาคต BCG (Bio-Circular-Green Economy) ที่พูดกันอย่างหรูหราในเวทีระดับชาติที่จัดระหว่างกรุงเทพฯ กับ BCG ที่ไม่เคยเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรในพื้นที่เลย ที่จะนะก็เป็นเรื่องที่ชาวบ้านเป็นโจทย์ที่สำคัญอย่างยิ่ง ทำให้มิติ ครม. ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อดูแลเรื่องนี้ว่ามันจะเป็นอย่างไรก็ต้องคอยดูกันต่อไป

การแก้ไขความขัดแย้งรุนแรงต้องอาศัยความรู้และการเรียนรู้ของสังคม การแก้ปัญหาความขัดแย้งซึ่งมีความเสี่ยงที่จะมีความรุนแรงเป็นโจทย์ ไม่ใช่โจทย์ของการเมืองธรรมดา แต่เป็นโจทย์ที่ต้องใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ต้องใช้การสั่งสม การรู้จักเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนนี้เห็นว่าอาจารย์หลายท่านได้ใช้ความเพียรพยายามใช้ฐานข้อมูล เพียรพยายามใช้การวิจัย เพียรพยายามใช้การแก้ปัญหา แม้กระทั่งทะเลสาบสงขลาที่โยงกับโจทย์ของชีวิตในพื้นที่ภายใต้รัฐรวมศูนย์ ภายใต้การเมืองแบบราชการ เป็นโจทย์ที่มีนัยยะหลายอย่างที่สำคัญอย่างยิ่ง ตรงจุดนี้อาจจะเน้นว่าโจทย์ของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งเสี่ยงต่อความรุนแรงไม่ใช่โจทย์ของการเมืองแบบที่มอบให้ฝ่ายการเมืองไปจัดการหรือฝ่ายทหารจัดการ แต่จะต้องเป็นโจทย์ที่ยืนอยู่บนฐานที่อาจารย์หลายคนทำงานที่โยงกับประเด็นการกระจายอำนาจที่มีมิติพื้นที่เชิงนิเวศที่ทางสถาบันสันติศึกษาให้ความสำคัญ ทำให้ศูนย์ข้อมูลพื้นฐานหลายอย่างที่ภาคใต้เป็นผืนเป็นผาเป็นระบบขึ้น งานฐานข้อมูลที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี ได้วางรากฐานไว้กับสถาบันสันติศึกษา และทางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ก็เห็นความสำคัญของความเชื่อมโยงของงานที่ติดตามกับทางสถาบันสันติศึกษา

ที่อาจารย์ได้ก่อร่างสร้างขึ้นมาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แม้จะไม่ยิ่งใหญ่แต่มิ
นัยสำคัญสำหรับระบบมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

คณะกรรมการสมานฉันท์ในบริบทสังคมการเมืองไทย: รัฐราชการกับประชาสังคม

หากกล่าวถึงความคาดหวังต่อการใช้สันติศึกษานั้น คงจะหลีกเลี่ยง
ไม่พ้นที่จะต้องขอก้าวไปถึงการใช้สันติศึกษาในระบบราชการและการเมือง
ซึ่งมีลักษณะที่ค่อนข้างจำเพาะของบริบทในประเทศไทยเรา ที่ผ่านมาใน
ประเทศไทย² เท่าที่ลองสำรวจ แสดงให้เห็นถึงคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับ
ความสมานฉันท์และปรองดอง มีคำว่าแห่งชาติก็มี ระดับสูง ระดับประเทศ
มีไม่ต่ำกว่า 11 ชุด แล้วก็จะอาจจะมากกว่านั้นอีก บางชุดก็อยู่ในระดับกระทรวง
บางชุดอยู่ในระดับรัฐบาล แต่ชุดที่เป็นคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์
มีชุดเดียว คือ ชุดที่ นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน

คำว่า รัฐราชการ การเมืองรวมศูนย์ กับคณะกรรมการอิสระเพื่อ
แก้ปัญหาไปข้างหน้าเป็นสิ่งที่คนเห็นว่าไม่สามารถไปด้วยกันได้ง่ายๆนัก เพราะว่า
รัฐราชการและรัฐรวมศูนย์นั้นไม่นิยมกระจายอำนาจนอกจากถูกสถานการณ์
บังคับ เช่น บางช่วงจะมีโอกาสคลี่คลายไปด้วยการเลือกตั้ง ด้วยการที่หลายส่วน
มีบทบาทร่วมมือกันมากขึ้น บางช่วงก็ผ่านสถานการณ์รัฐประหาร ซึ่งการ
รัฐประหารเป็นโอกาสทำให้การรวบอำนาจมีมากขึ้น ในกรณีเหล่านี้เราจะได้เห็น
ความเป็นอิสระในการทำงานของคณะกรรมการในระดับที่แตกต่างกันอย่างมาก
แบบตรงข้ามกันเลย พื้นที่การใช้ความคิดความอ่านที่เป็นอิสระ ต้องอยู่ภายใต้
เงื่อนไขของประวัติศาสตร์และบริบทของการก่อตั้งด้วย

ชุดของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ (กอส.) ที่เกิดขึ้นในปี
พ.ศ. 2547 เกิดขึ้นท่ามกลางหลายเหตุการณ์ที่ได้เสนอ ที่สำคัญเกิดขึ้นจากการ
จัดการถกเรื่องปัญหาภาคใต้หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน 2544 ที่กรุงเทพ
หลังเหตุการณ์ปล้นปืน หลังเหตุการณ์ที่นายกรัฐมนตรีมีคำพูดของท่านตอนนั้น
ก็จะบอกว่าพื้นที่แม้แต่ตารางนิ้วเดียวก็จะไม่ยอมเสียแผ่นดินให้ใคร แล้วก็บอกว่า

² ร่าง รายงานผลการดำเนินงานคณะกรรมการสมานฉันท์ สำนักกรมสิทธิการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
2565 ในภาคผนวกกระบวนวิธีข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการสมานฉันท์ชุดต่างๆ 10 ชุด น.61-75

พวกโจรมุสลิมจะต้องจับให้ได้ภายใน 7 วัน เป็นต้น ภายใต้บรรยากาศนี้มีโพลล์ซึ่งปรากฏผลสำรวจว่านายกฯ ได้คะแนน 70 กว่าเปอร์เซ็นต์ของโพลล์ ถือว่าเรตติ้งสูง

เหตุการณ์อันนี้โยงกับปรากฏการณ์ การตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์ชุดแรกนั้นไม่ได้ง่ายเลยในช่วงสถานการณ์ตอนนั้น ใช้เวลาก่อตั้ง 1 ปีเศษ ภายใต้รัฐบาลดังกล่าว บทบาทของมหาวิทยาลัยที่ร่วมกันจัดสัมมนาครั้งนั้น รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ตอนนั้นประมาณ 140 กว่าคน เขียนจดหมายเปิดผนึกถึงนายกรัฐมนตรี 1 ใน 4 ข้อที่ขอ คือ ขอให้การแก้ปัญหาคำนึงถึงส่วนรวมของประชาสังคมในภาคใต้และต้องเขียนภาษาที่ระมัดระวัง และขอให้มีการตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ เมื่อความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ลุกลามต่อเนื่องตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2547 จนเกิดเหตุเศร้าสลดในกรณีตากใบ คณะกรรมาธิการมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ จำนวน 144 คน ได้ทำหนังสือเปิดผนึกถึงนายกรัฐมนตรี ดร. ทักษิณ ชินวัตร เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 เรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนนโยบายเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนใต้ หันมาให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธีและการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ต่อมานายกรัฐมนตรีจึงได้เชิญให้นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี มารับตำแหน่งประธานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) โดยให้ความเห็นชอบกับหลักการที่ประธานมีความเป็นอิสระในการคัดเลือกบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถจากฝ่ายต่าง ๆ ในสังคมมาเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำงานร่วมกัน³ ซึ่งก็เป็นประวัติศาสตร์ไปแล้ว

ส่วนการเกิดขึ้นของคณะกรรมการสมานฉันท์ ในรอบล่าสุดนี้ไม่ใช่เกิดภายใต้ฝ่ายบริหารดังครั้งแรกซึ่งเป็นในระดับรัฐบาล แต่เป็นในส่วนของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นอำนาจอิสระ 1 ใน 3 ของระบอบประชาธิปไตย⁴ คือ เกิด

³ รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์. น.109. มิถุนายน 2549

⁴ มีข้อสังเกตส่วนที่ว่า การดำรงของประมุขของอำนาจนิติบัญญัติในเรื่องนี้ น่าจะสะท้อนถึงประการแรกความรู้สึกรักหวัดทางการเมืองในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อน และประการที่สอง สถาบันรัฐสภาจะรับมือกับสถานการณ์เพียงยืนดูหรือดำเนินกิจกรรมตามปกติธรรมดาไม่ได้แล้ว

ภายใต้อำนาจของประธานรัฐสภาอันเป็นเสาหลักคู่กับอีก 2 เสา ได้แก่ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ

บริบทใหม่ของการเกิดเหตุการณ์ความตื่นตัวของคนรุ่นใหม่ คนรุ่นใหม่ ที่ตื่นตัวทางการเมืองด้วยคำว่าแฟลชม็อบ ตื่นตัวหลังจากพรรคการเมืองที่เป็นที่นิยมในหมู่คนรุ่นใหม่ถูกยุบ จากนั้นการสื่อสารหลายอย่างในหมู่คนรุ่นใหม่ รวมทั้งการประท้วงก็ชัดเจนมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ คงจะพอจำได้ถึงเหตุการณ์ ประมาณเดือนตุลาคม 2563 ที่มีเหตุการณ์บริเวณแถวจุฬาฯ และมีการประท้วง อันนั้นก็นำไปสู่ความรุนแรงหลายเหตุการณ์มาก และก็มีนักเรียนถูกจับและมี เหตุการณ์ที่ร้ายแรง รัฐสภาจึงถูกเรียกร้องกันในรัฐสภาเองว่ารัฐสภาจะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้แล้ว⁵ เพราะถ้าปล่อยให้ภาคบริหารฝ่ายเดียว รัฐบาลฝ่ายเดียวคงลำบาก วิกฤติการเมืองเรียกร้องการจัดวางบทบาทใหม่ของรัฐสภา ระบบยุติธรรมก็ดู เหมือนถูกตั้งคำถามว่าระบบยุติธรรมไม่เอื้ออำนวยความยุติธรรมเท่าที่ควร คือ วิกฤติคนที่รู้สึกถึงวิกฤติครั้งนั้นก็คือ ผู้แทนจำนวนมากในระบบรัฐสภา จากเหตุการณ์ที่กล่าวข้างต้นจึงนำไปสู่ความดำริและการริเริ่มของประธาน รัฐสภา⁶ เองว่าจะตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์ขึ้น⁷ กรรมการชุดนั้นอยากจะมี ฝ่ายค้าน ฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายผู้ชุมนุม การดำเนินการตามแนวทางนี้มีได้ยาวนาน ดังปรากฏว่ายังไม่ได้ตัวแทนจากพรรคฝ่ายค้านและฝ่ายผู้ชุมนุม หลังจากนั้น เดือนเศษ ตรงกับช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 ที่ประชุมของคณะกรรมการ เห็นชอบให้ นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ ส.ส.อาวุโส พรรคประชาธิปัตย์ จาก จังหวัดแม่ฮ่องสอนหลายสมัยและอดีต รมต.กระทรวงสาธารณสุข ดำรงตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการสมานฉันท์ เมื่อเวลาผ่านไป 8 สัปดาห์เศษ⁸ จึงได้แต่งตั้ง คณะกรรมการขึ้นเพื่อให้สามารถดำเนินงานไปก่อน กรรมการชุดนี้จึงยังเริ่มงาน

⁵ หนังสือกราบเรียนประธานรัฐสภา ขอให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ตามมาตรา 164 ที่ นร.0503/33449 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2563 สำนักนายกรัฐมนตรี

⁶ บทที่ 1 บทนำ รายงานผลการดำเนินงานคณะกรรมการสมานฉันท์. สำนักกรรมการธิการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร. 2564

⁷ ประกาศรัฐสภา เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์ (โดยอ้างอิงอำนาจตามรัฐธรรมนูญฯ ม.8 วรรค 4) โดยประธานรัฐสภา นายชวน หลีกภัย ลงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2563

⁸ ประกาศรัฐสภา เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์ อันเป็นการกำหนดตำแหน่งและความรับผิดชอบ ลงนาม โดยประธานรัฐสภา นายชวน หลีกภัย ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2564

ไปโดยไม่มีวาทะกรรมในโครงสร้าง โดยเริ่มทำงานมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 และมีภารกิจในการคลี่คลายความขัดแย้ง ด้วยความหวังจะทำให้เกิดคณะกรรมการ และมีข้อเสนอสำหรับการคิดแก้ปัญหาทั้งระยะกลางและระยะยาวให้ชัดเจนมากขึ้น ปัจจุบันคณะกรรมการชุดนี้กำลังทำรายงานและมีข้อผูกพันว่าจะทำงานนี้ให้เสร็จสิ้นภายในเวลาส่งรายงานภายในเวลาอันใกล้

ประสบการณ์อีกเรื่องหนึ่งที่เห็นว่าแตกต่างระหว่างคณะกรรมการสมานฉันท์ฯ ครั้งแรก (ปี พ.ศ. 2547) กับครั้งที่ 2 (ปี พ.ศ. 2564) คือ ในชุดแรกการประชุมทุกครั้งจะมีการเปิดการสนทนากับสังคมทุกครั้งไป เป็นพื้นที่ที่ทำให้สังคมไทยได้รับรู้ถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ภาคใต้ได้เห็น ได้รู้จัก กับอาจารย์อัทธมนธ์สมบุญ บัวหลวง ซึ่งนึกถึงท่าน (ตอนนี้ท่านเสียชีวิตแล้ว) มีพระครูท่านหนึ่ง ในคณะกรรมการชุดนั้นก็จะมีพระ 2 องค์ ท่านหนึ่งเป็นพระครูธรรมธร นิพล โชติโก อยู่ที่วัดทุ่งข่อย จังหวัดปัตตานี อีกท่านหนึ่ง คือ พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ชุดนั้นมีคนจำนวน 50 คน ส่วนสำคัญอยู่ที่ภาคประชาสังคม 3 จังหวัดภาคใต้ ในโอกาสการประชุมทุกครั้งจึงมีความหมายอย่างยิ่งในการเอาปัญหาระดับพื้นที่ ปัญหาระดับชาติและปัญหาทางนโยบายมาพูดกัน ทำให้สังคมไทยในวงกว้างได้ร่วมเรียนรู้ด้วย ข้อสังเกตคือ การใช้คำว่า “วิธีแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งด้วยกระบวนการอิสระเพื่อความสมานฉันท์” ในครั้งนั้น นัยความสำคัญอยู่ที่คำว่า “คณะกรรมการอิสระ” หมายความว่า กลไกที่ตั้งขึ้นนั้นมี “ความเป็นอิสระ” ถือเป็นเงื่อนไขและคุณสมบัติเพราะผู้ที่เกี่ยวข้องที่ตัดสินใจเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ เพราะในกรณีนั้นเป็นการไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือทางการเมืองและไม่จำกัดตัวอยู่ในความหมายของการเมืองในระบบราชการแต่อย่างใด แต่ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือหรือเป็นเวทีเรียนรู้ของสังคมไทยต่อปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนและมีประวัติศาสตร์ต่อเนื่อง ประเด็นนี้จึงมีความแตกต่างและสำคัญมาก

ขอบอกกล่าวโดยผ่านประสบการณ์เรื่องนี้ เพื่อให้พิจารณาเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งในบริบทปัจจุบัน ขวนให้มองให้เชื่อมโยงกับความหวังกับความสิ้นหวัง เมื่อมองจากการใช้วิธีการแก้ปัญหาในปัจจุบันซึ่งเห็นได้ รู้สึกได้มาก ถ้าหากเราสัมผัสกับคนรุ่นใหม่ สัมผัสกับคนรุ่นที่เป็นนักเรียน นิสิต

นักศึกษา ยากมากที่ไม่สัมผัส ถ้าหากเราได้พูดคุยกับพวกเขา เรารู้สึกถึงคำว่า ความยากลำบากของการเข้าถึงพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งขออธิบายโดยโยงกับเรื่องนี้ และแสดงความคิดที่เสนอในตอนสุดท้าย

เมื่อกล่าวถึงบริบทของการเกิดความรู้สึกในสังคมไทยว่าเรามีวิกฤติ ความขัดแย้งและความรุนแรงรอบใหม่ ในปี พ.ศ. 2563 อย่างน้อยที่สุด ครั้งนั้น การประชุมวาระพิเศษของรัฐสภาเมื่อปลายเดือนตุลาคม 2 - 3 วัน ก็ควรเป็น แรงกระตุ้นที่สำคัญมากของฝ่ายรัฐสภา แต่ว่าสุดท้ายลงมาได้เพียงการเกิด คณะกรรมการ แต่กล่าวถึงในบริบทโจทย์ความขัดแย้งและความรุนแรงในบริบท ใหม่ของสังคมคืออะไร จะแก้ได้หรือไม่ในรัฐราชการ จะแก้ได้หรือไม่ในการ บริหารราชการแผ่นดินตามยุทธศาสตร์ชาติ จะแก้ได้หรือไม่ในระบบความคิด การบริหารแผ่นดินที่รวบรวมความเก่งที่สุดยอดที่สุด ด้วยการระดมสติปัญญา ของยุทธศาสตร์ชาติภายใต้การบริหารรัฐราชการอย่างที่เป็นอยู่ หรือว่าโจทย์ ความขัดแย้งรอบใหม่ต้องการระดมกำลังกว้างขวางกว่า “รัฐราชการ” กล่าวคือ ทำความเข้าใจบริบทนี้อย่างลึกซึ้งและให้มากกว่าและกว้างขวางกว่ารัฐราชการ คือ ต้องมองเห็นเป็นการเมืองของการเรียนรู้ของสังคมทั้งสังคม (ซึ่งรวมภาค ราชการ) ไปด้วย โดยส่วนตัวเห็นว่าจะต้องมองไปถึงการเรียนรู้ในภาคราชการ อย่างนี้ จึงต้องการสรุปความเห็นไปในแนวการคิดแบบที่สอง คงไม่ต้องย่ำว่าวิธี แก้ปัญหาความขัดแย้งตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมา ไ่มาจนถึงเหตุการณ์ที่ กล่าวจนถึงปัจจุบันดูเหมือนไม่ค่อยได้สร้างพื้นที่ของความหวังเท่าไร พื้นที่ ปลอดภัยก็ไม่ค่อยมีมากนักสำหรับการพูดคุย เพื่อความหวังอนาคตของคน ข้ามรุ่น คนระหว่างรุ่น ในส่วนนี้กล่าวถึงบริบทความขัดแย้ง บริบท และโอกาส ใหม่ของสังคมไทยภายใต้บริบทใหม่ของประเทศและของโลกด้วย

พื้นที่อันตรายที่ต้องรวมมิติใหม่จากวาระการพัฒนาของโลก Agenda 2030 หรือ SDGs

ณ ปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) ประชาคมโลกได้เกิดความตระหนัก ร่วมกันอย่างสำคัญยิ่ง ว่าการมุ่งอนาคตจำต้องเผชิญกับภาวะอันตรายสองด้าน กล่าวคือ ความขัดแย้งรุนแรงในโลกมี 2 แดนที่อันตรายที่สุด แดนอันตราย

ประเภทแรก ได้แก่ ความขัดแย้งรุนแรงทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ขนชั้นระหว่างคนจนคนรวย และแผนอันตรายประเภทที่สอง ได้แก่ วิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งความเชื่อมโยงสำคัญที่มีในปี พ.ศ. 2558 คือ การประชุมเกี่ยวกับภูมิอากาศที่ปารีสเมื่อปี พ.ศ. 2558 ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของโลก ข้อมูล ความรู้ใหม่ จากนักวิทยาศาสตร์และสาธารณะทั่วโลก ความตระหนักรู้ อย่างชัดเจนจนทำให้เกิดเวทีสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ ครั้งที่ 10 ที่ข้ออภิปรายสำคัญ ๆ ล้วนนำไปสู่ความเห็นพ้องต้องกันอย่างเป็นทางการในการมีวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก

เมื่อเน้นไปทางแผนอันตรายประเภทที่สอง เนื่องจากความเดือดร้อนของภูมิอากาศของทรัพยากร การแย่งชิงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ซึ่งประเด็นนี้ถ้ามองลงลึกไป คือ วิกฤติความหลากหลายทางชีวภาพของโลก ที่ขาดการกำกับดูแล กลายเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญที่เรารู้จักเป้าหมายของ SDGs ที่ปัจจุบันนี้มีมหาวิทยาลัยหลายแห่งมีความสนใจเรื่อง SDGs ส่วนหนึ่งก็สืบเนื่องมาจากการจัดอันดับ (Ranking) ในประเทศและระหว่างประเทศ

บริบทใหม่ของโลกหลังจากปี พ.ศ. 2558 เป็นการยกระดับของสำนักต่อแผนอันตรายที่สอง โดย Paul Krutzen⁹ นักวิทยาศาสตร์ ผู้รับรางวัลโนเบล และคณะ ได้เสนอคำว่าพรมแดนแห่งพิภพ (Planetary Boundaries) และต่อมา มีการขยายคำอธิบายถึงเรื่องนี้ว่าเป็นแผนอันตรายที่เตือนว่าเราจะต้องหาทางค้นคว้าให้ชัดเจนว่ามนุษยชาติควรตระหนักรู้ถึงขอบเขตข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมของตนเองภายในขอบเขตนี้ มิฉะนั้นจะเป็นการก่ออันตรายต่อตนเองและผืนพิภพทั้งหมด¹⁰

⁹ Prof. Paul Krutzen เคยปาฐกถา ณ หอประชุมใหญ่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2546 เรื่อง “มลพิษทางอากาศในเอเชียและผลกระทบต่อภูมิอากาศในภูมิภาคและทั่วโลก” การอ้างอิง: สุริชัย หวันแก้ว. (2564). อนาคตของการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง – การเมืองแบบเดิมนำเราถ้าว้าเส้นอันตรายแห่งพิภพไปแล้ว. วารสารสิ่งแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ 25 (ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม 2564) <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/6137/300>

¹⁰ ในแวดวงวิชาการด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระหว่างประเทศมีวรรณกรรมชิ้นสำคัญที่แสดงถึงขอบเขตและประเด็นจากการสำรวจสภาพความรู้เรื่องนี้อย่างกว้างขวาง โดยตั้งข้อบทความว่า พื้นที่ปลอดภัยสำหรับมนุษยชาติในการดำเนินกิจกรรม Safe Operating Space for Humanity. Biermann, Frank & Kim, Rakhyun. (2020). The Boundaries of the Planetary Boundary Framework: A Critical Appraisal of Approaches to Define a “Safe Operating Space” for Humanity. *Annual Review of Environment and Resources*.45(1)

นำมาสู่บริบทใหม่ของการตระหนักว่าเราตระหนักถึงความวิกฤติของภูมิอากาศ ความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะรวยหรือจน ต่อปัญหาโลกร้อนและความเหลื่อมล้ำที่นำไปสู่ทรัพยากร รวมทั้งไปถึงความไม่เข้าใจว่าคนที่ดูแลทรัพยากรพื้นฐานความหลากหลายของโลก ความหลากหลายทางชีวภาพนั้น ไม่ใช่บริษัทใหญ่โตแต่กลายเป็นคนตัวเล็กตัวน้อย ปัจจุบันเรารู้จักแล้ว คือ ประมงขนาดเล็ก เกษตรกรครัวเรือน เป็นกลุ่มที่ดูแลเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนมากกว่าเกษตรกรรมขนาดใหญ่หรือเกษตรแปลงใหญ่ที่เรารู้จักกันในนโยบายที่พูดกัน อันนี้เป็นการตื่นตัวที่สำคัญของระดับดินนาชาติ

เพื่อให้เห็นว่าบริบทของการเกิดขึ้นของความขัดแย้ง ความรุนแรง ที่กล่าวถึงจึงเกิดสำนึกใหม่ที่เป็นโอกาส รวมไปถึงเรื่องโลกดิจิทัล คงไม่ต้องขยายความอำนาจของอัลกอริทึม (Algorithm) ที่ทำให้เราต้องมาสนใจว่า ความเข้มแข็งของเทคโนโลยีเหล่านี้ได้นำไปสู่การใช้อาวุธข้ามทวีปด้วยโดรนอย่างที่เกิดขึ้นแล้ว ในกรณีอัฟกานิสถาน อิรัก ซีเรีย ผลก็คือก่อความเคียดแค้นระหว่างคนข้ามทวีป ต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนา ต่างชาติ หรือยังมีศักยภาพในการกระตุ้นสำนึกคุณธรรมในจิตใจมนุษย์ได้ด้วย เพราะมนุษย์ยังมีด้านความรัก มีความห่วงใยเห็นพิภพ ห่วงใยมหาสมุทร ห่วงใยอนาคตที่ลูกหลานเราจะได้มี ถ้าหากไม่มีใครช่วยดูแลทรัพยากรเหล่านี้ เมื่อหิวยกประเด็นนี้มาเพื่อยื่นเตือนกับตัวเองถึงประสบการณ์ที่รู้สึกที่ตื่นเต้นอย่างมากที่ได้ฟังพี่น้องมีอบนักรบผาดู่งที่จะนะ ประท้วงท่ามกลางประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน โดนข้อหาหลายข้อหา แต่ขณะเดียวกันความเพียรนั้นก็ทำให้มติเรื่องจะนะถูกทบทวน ที่สำคัญคือเหตุการณ์นี้แสดงถึงประสิทธิผลของแนวทางสันติวิธี พี่น้องไม่ได้เป็นฝ่ายถูกกระทำตอบโต้คือฝ่ายอำนาจ การใช้อำนาจจับกุมอย่างหักดัมพรวดด้วยเขาก็ทำไม่ได้ง่าย (ปัจจุบันข้อหาที่ประท้วง อัยการสั่งไม่ฟ้องแล้ว)

ด้วยความรู้สึกซาบซึ้งถึงภาษาที่ มะ (กลุ่มนักรบผาดู่งที่จะนะ) พี่น้องที่พูดถึงทะเล นึกถึงภาษาที่ไครยะห์ (ไครยะห์ ระหมันยะ หรือสมญานามว่า “ลูกสาวแห่งทะเลจะนะ” เป็นเยาวชนนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิชุมชนและสิ่งแวดล้อมในการต่อต้านการสร้างนิคมอุตสาหกรรมจะนะ) พยายามสื่อสารกับเกรตา ทุนเบิร์ก (Greta Thunberg - สาวน้อยนักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม

และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ) จึงนี่ย้อนไปถึงภาษาที่พ่อหลวงจอนิที่เป็นบรมครูของพี่น้องกะเหรี่ยงที่พูดถึงข้อหาที่ชาวกะเหรี่ยง ชาวเขามักจะโดนข้อหาว่าเป็นคนทำลายป่าก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงและองค์ความรู้ทางวิชาการยืนยันถึงพื้นฐานทางนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์เหล่านี้ ต้นน้ำลำธารที่เขาอยู่เขาก็ช่วยดูแลกันมาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อมาถึงข้อสรุปที่ต้องการชวนคิดตอนสุดท้ายว่าบริบทของความขัดแย้งรอบใหม่กลายเป็นบริบทของการเกิดคณะกรรมการสมานฉันท์ที่รัฐบาลตั้งขึ้นเป็นบริบท ไม่ใช่เป็นแค่บริบทการประชุมทางการเมืองที่ต้องมีการแก้ไขปัญหาโดยการตั้งกรรมการสมานฉันท์ แต่ขอเสนอว่าสภาพการณ์มันกว้างไกลกว่าเดิม บริบทการตื่นตัวรอบใหม่จึงมีนัยความหมายที่เป็นจุดตัดหรือจุดบรรจบของกระแสการตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ สอดรับกับกระแสเรียกหาความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อมในการพัฒนา เช่น Save บางกลอย ภาษาที่ไครยะห์สื่อสารกับคนรุ่นของเขา ภาษาที่แสดงความสิ้นหวังของเกรตา ทุนเบิร์ก แต่สามารถสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ ได้เปรียบกับเขาในประเทศ คนรุ่นนี้กลายเป็นคนที่สำคัญมากในการตื่นตัวรอบใหม่ในระดับโลกและเป็นรุ่นที่เรียกหาพื้นที่ที่ปลอดภัย

สุดท้ายโอกาสของเรา คนรุ่นเราอยู่ที่ว่าพื้นที่ปลอดภัยสำหรับเด็กที่อยู่ในโรงเรียน อยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยที่เขาเรียกหา หมายถึง พื้นที่ปลอดภัยสำหรับชาวบ้านที่อยากดูแลทรัพยากรในพื้นที่ของเขาด้วย และพื้นที่ปลอดภัยเหล่านั้นมันไม่ใช่พื้นที่ปลอดภัยทางการเมืองในความหมายที่คนเขาเข้าใจกันของฝ่ายตรงกันข้ามที่จะมาเล่นงานรัฐบาล ไม่ใช่แบบนั้น ตรงนี้ภาษาไม่เหมือนกัน ภาษาของการเมืองเชิงระบบนิเวศ ภาษาของการดูแลโลกซึ่งไม่ค่อยมีใครยอมรับผิดชอบเท่าที่ควร แต่บอกว่าทุกคนจะต้องดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ภาษายุทธศาสตร์ชาติกลายเป็นภาษาที่พันนาการ ความเข้าใจของเรา ความจริงยุทธศาสตร์ชาติมีบทหนึ่งมีแผนใหญ่มาก คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแผนที่สำคัญมากแต่ก็กลับไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนทางนโยบายจริงจังเท่าที่ควร ความจริงจึงจึงกลายเป็นยุทธศาสตร์ชาติที่ละเลยโจทย์ที่เป็นแก่นสารของความตื่นตัวระดับโลกที่มาจากข้อเสนอของ SDGs

ตรงจุดนี้จึงต้องการเสนอว่า บริบทใหม่ของความตื่นตัวและบริบทใหม่
ของความขัดแย้งที่รุนแรงมันกลายเป็นบริบทของโอกาสใหม่ของการสื่อสารข้าม
รุ่น การสื่อสารการข้ามแดนข้ามวัฒนธรรม ตรงจุดนี้เพราะประเทศไทยเป็น
ประธานเอเปคในปี พ.ศ. 2565 การกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้และการฟื้นฟูระบบความ
หลากหลายทางชีวภาพหลังโควิด เศรษฐกิจหลังโควิด หมายถึง เศรษฐกิจพื้นที่
ที่จำเป็นต้องโยงกับความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นฐานชีวิตของเขา แต่ที่
น่าเสียดายและน่าผิดหวังอย่างยิ่งคือโครงการอุตสาหกรรมต้นแบบที่อ้างถึง
อุตสาหกรรมก้าวหน้าที่จะดำเนินการที่ อ.จะนะ จ.สงขลา นั้นมิได้แสดงความ
เชื่อมโยงกับ BCG บนฐานทรัพยากรชีวภาพในท้องถิ่นแต่อย่างใดเลย ท่าน
อาจารย์เสน่ห์ จามริก (ซึ่งจากเราไปแล้ว) พูดถึงประเทศไทยว่าไม่ตระหนักรู้
เท่าที่ควรถึงความสำคัญอย่างสูงของฐานทรัพยากรของตนเอง อาจารย์เสน่ห์
เป็นคนแรกในบรรดานักรัฐศาสตร์ทั้งหลายของประเทศที่ตระหนักถึงความ
เข้าใจใหม่ต่ออำนาจในโลกที่ต้องโยงกับอำนาจรัฐ หรืออำนาจรัฐชาติปิตัยอย่าง
ที่พูด ๆ กัน แต่เป็นอำนาจของอธิปไตยให้ระบบการเมืองแสดงความรับผิดชอบ
ต่อปัญหาละเมิดสิทธิที่เรามีความคับข้องใจและข้อทักท้วงของพี่น้องในพื้นที่จะนะ
และที่เกี่ยวข้องจึงมีความสำคัญในการกระตุ้นความตื่นตัวของวงวิชาการด้วย

โอกาสใหม่สำหรับการกำหนดระเบียบวาระของสันติศึกษา

มาถึงประเด็นสุดท้าย ความเสี่ยงและโอกาสเกิดขึ้นแล้ว คือ การตื่นตัว
รอบใหม่ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา แต่ความเสี่ยงก็เกิดขึ้นเพราะว่าเขาถูกมอง
ถูกจัดการเสมือนเป็นอาชญากร พื้นที่ของการแลกเปลี่ยนจริงจึงยังไม่ค่อย
เกิดขึ้น ตรงจุดนี้คือโจทย์ของสันติศึกษาในบริบทใหม่ของพวกเราทั้งหลาย
มหาวิทยาลัยเราเป็นรั้วของวิชาต่าง ๆ คณะวิชาต่าง ๆ แต่พอพูดถึงความขัดแย้ง
รุนแรงต่าง ๆ มักจะโยนไปเป็นโจทย์ทางการเมืองหรือใครเป็นนักสันติมาช่วย
แก้ปัญหา เวลามีปัญหาเขาจะบอกว่า “ให้นักสันติมาแก้ปัญหาให้หน่อย” ขณะที่
ปัญหาสร้างขึ้นจากการบริหารราชการและแผนนโยบาย แต่มาต้องการการ
แก้ปัญหาแบบสำเร็จรูปโดยนักสันติ

เมื่อกล่าวถึงเรื่องปัญหาที่สะสมและสร้างมาจากแผนของการพัฒนาประเทศ แผนที่ไม่คำนึงถึงชีวิตกับระบบนิเวศน์ ขนานไปกับการพัฒนามหาวิทยาลัยที่ขาดการสะท้อนย้อนคิดและไม่คำนึงถึงระบบความรู้วิชาการที่จะคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งเหล่านี้ โจทย์ของคณะกรรมการสมานฉันท์ชุดปัจจุบันที่ตั้งขึ้นเพื่อคลี่คลายความขัดแย้ง แต่ ณ จุดนี้ สรุปว่าปัจจุบันรายงานผลการดำเนินงานคณะกรรมการสมานฉันท์ (พ.ศ. 2564 - 2565) จะสรุปว่าการขมวดปมความขัดแย้งดูจะมีมากกว่าความคลี่คลายความขัดแย้งในสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศ ปัจจุบันมีความพยายามจะคลายปมแต่กลับอยู่ใต้กระแสรากลัวโทษกันและโดยเฉพาะฝ่ายผู้ใหญ่ว่าเด็กแน่นอนว่าผู้มีอำนาจมีความรับผิดชอบมีส่วนขมวดปมมากกว่าการคลายปม เพราะว่าเห็นคนคิดไม่เหมือน คนคิดต่างเป็นผู้ร้าย นักเรียนคิดต่างก็เป็นตัวปัญหา นักเรียนเลว ที่จุฬาฯ ก็เลยมีนิสิตภาควิชาปกครองคนหนึ่งเขาเขียนหนังสือออกมาบอกว่านักเรียนเลวประเด้นในมหาวิทยาลัยก็มี “นิสิตเลวในมหาวิทยาลัยที่แสนดี” ทำนองเดียวกันได้ ภาษาของคนรุ่นใหม่ก็อาจจะสื่อสารกับคนข้ามรุ่น อันนี้มีข้อที่น่าสังเกตและน่าพิจารณา ซึ่งส่วนนี้เองที่การสื่อสารสำหรับอนาคตหรือความหวังคงไม่ได้มาจากการต้องการการแก้ปัญหาด้วยแนวทางสันติวิธีที่ถูกกำหนดจากใคร ไม่มีใครสามารถจะให้คำตอบอย่างสำเร็จรูปได้ หากกระบวนการยังเน้น “อำนาจ” มากกว่า “ความเป็นอิสระ” ในการเรียนรู้ที่จะรับฟังกันและกัน สิ่งที่พบในการแก้ปัญหาภายใต้รัฐราชการและการเมืองรวมศูนย์จึงมักเป็นการขมวดปมปัญหาความขัดแย้งในทุกระดับและมีหลายส่วน เมื่อสะสมและทับถมความคับแค้นจนเกิดเหตุการณ์รุนแรงแล้วถึงเรียกหาแนวทางสันติวิธี

เข้าใจว่าการดำริให้เกิดการแก้ปัญหาของสถาบันสันติศึกษาที่ผ่านมาคงเป็นตัวอย่างที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าเป็นบทบาทที่น่าสนใจ เพราะว่าเป็นหัวข้อที่เอกรณศึกษา EEC และเอามแม่น้ำโขงเป็นโจทย์ความขัดแย้งมาแลกเปลี่ยนในภาคใต้ด้วย นึกถึงท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ชิตพงศ์ นึกถึงอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง อาจารย์อภัยหมัดสมบูรณ์ บัวหลวง ที่ไม่อยู่กับเราแล้ว จึงเห็นได้ว่า **ปญญญาหาตใหญ่**เป็นการสัญญาที่อาจารย์ประเสริฐทำตอนสมัยเป็นอธิการบดี

ยังจะมีคุณค่า และมีความหมายมาก ถ้าเราเอาใจพียงที่ค้างคาในคณะกรรมการ
สมานฉันท์เมื่อ 18 ปีก่อนมาถกกันต่อไปในบทบาทของเครือข่ายสันติศึกษากับ
มหาวิทยาลัย บทบาทการร่วมไม้ร่วมมือระหว่างหลักสูตร ระหว่างคนรุ่นใหม่
เอาเรื่องแม่น้ำโขงมาคุยด้วย เอาปัญหาทะเลสาบสงขลาไปคุยที่เชียงใหม่บ้าง
ที่กรุงเทพฯ บ้าง ตรงจุดนี้ถ้าหากมหาวิทยาลัยหรืออธิการบดีหรือคณาจารย์
มหาวิทยาลัยจะสละความรู้สึกที่ตัวเองเป็นหน่วยงานราชการหน่วยหนึ่งไปสู่
ความเข้าใจว่าบทบาทของมหาวิทยาลัยที่เป็นพื้นที่ของสติปัญญาของสังคม
บทบาทของการเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนสำหรับคนรุ่นใหม่ บทบาทของการ
แลกเปลี่ยนความหวังและความสิ้นหวังท่ามกลางสถานการณ์เหล่านี้สำคัญ
อย่างไร

โควิดทำให้เด็กทุกมหาวิทยาลัยมีความกดดันในหลาย ๆ อย่าง เราจะ
อาศัยการได้รู้จักและได้รับเกียรติอย่างสูงเป็นโอกาสได้คิดต่อ ส่วนหนึ่งไม่รู้ชีวิต
ข้างหน้าจะเป็นอย่างไร จะอยู่ได้กี่วันก็ไม่ทราบ แต่ว่าเรารู้คุณค่าและความหมาย
ของสันติศึกษาไม่ใช่จะบอกว่าใครจะแก้ปัญหอะไรให้ใครอย่างเดียวแน่นอน
ผู้รับผิดชอบในทางอำนาจ ผู้รับผิดชอบในทางมหาวิทยาลัยก็ต้องช่วยกัน
บทบาททางด้านพื้นที่ความรู้และพื้นที่ความหวังให้มากกว่านี้ แต่เราเองงาน
ด้านสันติศึกษาอาจจะทำหน้าที่ช่วยแลกเปลี่ยน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสมภพ
จิตรภิมย์ศรี ที่ทำเรื่องฐานข้อมูล ประสพการณ์บางท่านที่ทำงานกลุ่มผู้หญิง
ผู้หญิงสร้างความหวังให้กับสังคมไทย มันไม่ใช่โจทย์ของการกล่าวโทษอย่าง
เดียว สันติศึกษา คือ การเรียนรู้ทางสังคม เป็นโจทย์ของการเรียนรู้ทางสังคม
เป็นโจทย์ของการเรียนรู้ข้ามองค์กรข้ามมหาวิทยาลัยด้วย เป็นการเรียนรู้ข้าม
สาขาวิชาด้วย ในส่วนนี้หลังโควิด ภาษาฝ่าโควิดจากพี่น้องจะนะที่เรียกร้องหา
การประเมินผลกระทบการพัฒนาอย่างรับผิดชอบโดยประเมินผลกระทบทาง
ยุทธศาสตร์ให้กว้างขึ้นและอาศัยให้เรารับผิดชอบต่อร่วมกัน ไม่ใช่ในความหมายที่
ปฏิเสธอุตสาหกรรมแต่ต้องการอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตของเขาได้ ไม่ใช่
พัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เขาเป็นเศษเสี้ยวของผู้รับบริจาค อย่างนี้มันเป็นระบบ
ที่ไร้คุณธรรมอย่างยิ่ง

หวังว่าแรงบันดาลใจที่จะได้จากการติดตามและเรียนรู้จากเรื่องพี่น้องจะนะ เหตุการณ์ที่ผู้เขียนได้เรียนรู้จากปณิญาหาดีใหญ่ สมัยท่านอธิการบดี รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ชิตพงศ์ นำมาสู่ความรู้จักท่านอาจารย์และนักวิจัยอีกหลายท่าน ณ สถาบันแห่งนี้ด้วย ในช่วงเวลาที่เรายังมีเรื่องมีแรงกันอยู่ ก็ยินดีที่จะหาวิธีร่วมมือกันต่อและจะทำให้คนรุ่นใหม่ ๆ ที่เขามีความหวัง มีความฝันอยากให้พวกเขาได้รู้จักกันมากขึ้นข้ามพื้นที่ข้ามถิ่นและเป็นพลังของสังคมไทยในโลกกว้างที่ประเทศไทยเราจำเป็นต้องแสดงความรับผิดชอบต่อทะเลและมหาสมุทรมากกว่านี้ ไม่ใช่ปล่อยปละละเลยให้มีการเอารัดเอาเปรียบต่อแรงงานบนเรือประมงนับสิบปีอย่างที่เราถูกกล่าวหา มีข้อมูลข้อเท็จจริงไม่น้อยที่หากแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันให้กว้างขวางขึ้นจะทำให้ประเทศไทยสามารถรับผิดชอบต่อโลกได้ดีขึ้นกว่าเดิม